

Luku 20: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä s. 149

Mitä minulle tapahtuu, jos jään kiinni?

- Olet syyllistynyt varkauteen. Jos olet varastanut yhden oluen, on kyse vähäisestä varkaudesta eli näpistyksestä.
- Poliisi kutsutaan luultavasti paikalle. Poliisi puhuttelee sinua ja määrää sakon. Sen arvoon vaikuttaa se, mitä olet varastanut ja oletko ennenkin syyllistynyt samaan rikokseen.
- Jos olet alaikäinen, poliisi ottaa yhteyttä vanhempiisi ja lastensuojeluun.

1. Ovatko seuraavat väitteet oikein vai väärin? Perustele.

a) Esitutinnan aloittaminen vaatii käräjäoikeuden päätöksen.

- Väärin. Poliisi aloittaa esitutinnan, jos on syytä epäillä, että kyseessä todella on rikos.

b) Esitutkinnassa rikoksesta epäiltyä on kohdeltava kuin hän olisi syytön.

- Oikein. Esitutinnan on oltava puolueeton ja rikoksesta epäiltyä on kohdeltava syyttömänä.

c) Rikoksesta epäillyn vangitseminen vaatii käräjäoikeuden päätöksen.

- Oikein. Käräjäoikeus päättää epäillyn vangitsemisesta viimeistään neljäntenä päivänä hänen kiinniottamisensa jälkeen. Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet voidaan vangita, jos se rikoksen tutkimisen vuoksi on erittäin tärkeää.

d) Rikoksen uhri ei voi tehdä aloitetta rikoksen sovittelusta.

- Väärin. Aloitteen sovittelusta voi tehdä epäilty, uhri, poliisi tai syyttäjä.

e) Syyttäjän tulee nostaa syyte rikosentekijää vastaan, vaikka rikos olisikin ollut vähäinen.

- Väärin. Syyttäjä voi käyttää harkintavaltaa.

2. Minkälaisia pakkokeinoja poliisi voi käyttää esitutkinnassa?

- tutkimuspaikan eristäminen
- kotietsintä
- televalvonta
- epäillyn kiinniotto
- epäillyn pidättäminen
- epäillyn vangitseminen
- epäillyn matkustuskielto

3. Vastaa kysymyksiin rikosasian sovittelusta.

a) Mitä rikosasian sovittelu tarkoittaa?

- Sovittelussa sekä rikoksen tekijä että rikoksen uhri tapaavat.
- Tavoite on, että he pääsisivät asiassa sopuun.
- Koulutettu sovittelija toimii välittäjänä sovun hakemisessa. Hänen avullaan koetetaan löytää ratkaisu, joka tyydyttää molempia osapuolia. Tavoite on, että uhri saisi hyvitystä kärsimyksiinsä ja rikoksentekijä mieltisi vastuutaan teossa.
- Jos osapuolet pääsevät asioista yksimielisyyteen, sovittelija tekee kirjallisen sopimuksen.

b) Mitkä ovat sovittelun yhteiskunnalliset tavoitteet?

- Sovittelussa rikoksentekijä joutuu kohtaamaan rikoksen uhrin ja näin hän ehkä paremmin ymmärtää tekonsa merkityksen.
- Jos sovittelussa päästään sovintoon, vältetään oikeudenkäynniltä, mikä tuo kustannussäästöjä valtiolle ja vähentää tuomioistuinten jutturuuhkaa.

4. Minkälainen on syyttäjän rooli esitutkinnassa?

- Syyttäjän tehtävä on huolehtia siitä, että rikokseen syyllistynyt joutuu rikosvastuuseen.
- Sen vuoksi syyttäjä tekee yhteistyötä poliisin kanssa jo esitutinnan aikana ja aloittaa silloin syyteharkinnan.
- Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä joka tapauksessa jättäisi syytteen nostamatta. Tätä kutsutaan esitutinnan rajoittamiseksi.

5. Mikä on lakiin perustuvan oikeusavun tarkoitus?

- Jokaisella on oikeus puolustaa itseään tuomioistuimen edessä. Yleensä tämä tehdään asianajajien avulla.
- Oikeusvaltiossa on tiettyjä periaatteita, joiden nojalla suojataan yksilön oikeuksien toteutumista.
- Oikeusavun tarjoaminen on yksi tällainen viranomaistoimi.
- Kansalaisen on hankala olla perillä kaikista laeista ja oikeudellisista kysymyksistä. Siksi tuomioistuimessa jokainen oikeudenkäynnin osapuoli voi käyttää lainoppinutta oikeudenkäyntiavustajaa varallisuudesta riippumatta.

6. Laadi käsitekartta poliisin suorittamasta esitutkinnasta.

- Käsitekartta voi sisältää ainakin seuraavia aineksia:
 - rikosilmoitus
 - epäily tapahtuneesta rikoksesta
 - kuvaus tapahtumista
 - asianosaiset
 - rikoksen tekoaika ja -paikka
 - rikoksesta aiheutuneet vahingot
 - rikoksella saatu hyöty
 - Onko tapauksessa riittävästi aihetta nostaa syyte?
 - Poliisi kuulustelee asianomistajaa.
 - Poliisi kuulustelee rikoksesta epäiltyä.

- Poliisi kuulustelelee todistajia.
- Poliisi kuulustelelee asiantuntijoita.
- Rikoksesta epäillylle on yksilöitävä teko, josta häntä epäillään.
- Epäillylle on ilmoitettava hänen muut oikeutensa.
- epäillyn oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa ja tulkkia
- esitutkintapöytäkirja
- Vinkkinä esitutkintalaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>
- Vinkkinä poliisin nettisivu: https://www.poliisi.fi/rikkokset/rikoksen_esitutkinta

7. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin sen perusteella. (yo-tehtävä S2014)

16-vuotias Matti oli viettämässä perjantai-iltaa torilla, joka oli nuorten suosima tapaamispaikka. Illan mittaan alkoi meteli, kun paikalle tuli 18-vuotias Kalle, joka tunnettiin yleisenä riidanhaastajana. Hän vaati Mattia maksamaan 50 euron velkansa, kuten tämä oli edellisellä viikolla luvannut. Kun Matilla ei ollut rahaa, Kalle alkoi mukiloida tätä, potki ja uhkasi hakea jotain kättä pidempää, jos velkaa ei maksettaisi. 15-vuotiaat Jussi, Pekka ja Niina sekä 14-vuotias Siiri menivät seuraamaan yhteenottoa, joka veti puoleensa myös muita nuoria. Humaltuneet Jussi ja Niina alkoivat yllyttää tappelijoita. Siiri heitti hurjasti kiroilevaa Kallea kivellä, minkä seurauksena tämän päästä alkoi vuotaa verta. Poliisin tullessa paikalle väkijoukko hajaantui, mutta Matti, Kalle, Jussi, Pekka, Niina ja Siiri jäivät paikalle. Poliisi kiinnitti ensimmäisenä huomionsa Jussin puolillaan olevaan viinipulloon.

a) Miten asia etenee poliisin saavuttua paikalle?

- Poliisi alkaa selvittää rikospaikan tapahtumia: mikä oli rikoksen teko-aika ja -paikka, ketkä ovat asianosaisia, mikä on kunkin osuus tapahtumissa?
- Poliisi ottaa selvää, mitä vahinkoja pahoinpitelyssä aiheutui.
- Esitutkinnan jälkeen juttu etenee syyttäjälle, joka tutkii, onko aihetta syyteharkintaan. Jos on, juttu siirtyy käräjäoikeuden käsiteltäväksi.
- Poliisi voi määrätä rikesakon yleistä järjestystä ja alkoholilakia rikkoneille nuorille.

b) Minkälaiden oikeudellisten näkökohtien mukaan seuraamukset määräytyvät, jos asia päättyy oikeuteen?

- Käräjäoikeudessa arvioidaan tekijöiden syyntakeisuus. Yli 15-vuotiaat ovat rikosoikeudellisessa vastuussa, 14-vuotias Siiri ei ole.
- Mahdollisia rikosnimikkeitä ovat pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, rikokseen yllyttäminen ja yleisen järjestyksen rikkominen.
- Ainakin Siirillä ja Kallella on velvollisuus korvata aiheuttamiaan vahinkoja.
- Kallea rangaistaan pahoinpitelystä. Jussi ja Niina voivat saada rangaistuksen rikokseen yllyttämisestä.
- Käräjäoikeus pohtii tuomiosta päättäessään rangaistusta lieventäviä tai koventavia asioita, kuten ikää ja teon tahallisuutta.

8. Olit lauantai-iltana Rauhanpuistossa huikopalaa nauttimassa, kun lähellä alkoi tappelu, joka loppui vasta poliisin paikalle tuloon. Sinut kutsutaan myöhemmin todistajaksi oikeuteen, mikä hieman hämmentää ja pelottaakin sinua.

Ota selvää, miten sinun on toimittava todistajana ja miten sinua tulee kohdella.

- Todistajana sinun on tultava paikalle oikeuteen, ellei sinulla ole hyväksyttävää estettä.
- Todistajana sinun tulee esittää kertomuksesi suullisesti.
- Syyttäjä, asianosaiset ja oikeuden jäsenet voivat esittää sinulle kysymyksiä, joihin sinun tulee vastata.
- Sinun on kerrottava oikeudessa kaikki, mitä tiedät käsiteltävästä asiasta.
- Varaudu siihen, että voit joutua vastaamaan monenlaisiin kysymyksiin, joilla pyritään selvittämään kertomuksesi luotettavuutta.
- Oikeuden puheenjohtajan tehtävänä on valvoa, ettei sinulle esitetä asiattomia kysymyksiä ja että sinua ei kohdella sopimattomasti.
- Hän myös selvittää sinulle tarvittaessa, milloin voit kieltäytyä vastaamasta johonkin kysymykseen.
- Sinun ei todistajana tarvitse paljastaa seikkoja, jotka saattaisivat johtaa syytteen nostamiseen itseäsi tai lähiomaisiasi vastaan. Jos et tästä syystä halua vastata johonkin kysymykseen, sinun pitää selkeästi ilmoittaa siitä oikeudelle. Et siis tässäkään tapauksessa saa valehdella tai muuten puhua totuuden vastaisesti.
- Sinun ei myöskään tarvitse paljastaa liike- tai ammattisalaisuutta, ellei oikeus sinua siihen erikseen velvoita.
- Muista, että todistajan on puhuttava totta. Jos sinun havaitaan poikenneen totuudesta tai salanneen jotakin, joudut itse syytteeseen perättömästä lausumasta. Siitä tuomitaan yleensä vankeusrangaistukseen.